

GUIDO GEZELLES Z. G. TAALPARTIKULARISME

DOOR

Dr. Rob. DE CONINCK
lid der Maatschappij

In dankbare herinnering opgedragen aan mijn Moeder, geb. MAGDALENA ROOSE (7 oktober 1888 - 14 januari 1956), als blijk van diepste erkentelijkheid en verering.

Over de betekenis en het doel van de Westvlaamse taalbeweging in het algemeen en van G. Gezelles taalpartikularisme in het bijzonder, heersen heel wat valse opvattingen en verkeerde voorstellingen.

Het milieu waarin Gezelle was opgegroeid, werkte vooreerst het partikularisme in de hand. Treffend wordt dat door A. VERMEYLEN geformuleerd: « West-Vlaanderen, landbouwstreek met weinig steden van belang, weinig nijverheid, weinig spoorwegen, was een eigen gewest, gekant tegen de liberale denkbelden van de zich in België ontwikkelende kapitalistische cultuur. Het bleef gehecht aan al wat daar sedert het doodgaan van de glorierijke middeleeuwen, bijna ongerept was blijven voortleven, zijn oude zeden en gebruiken, zijn ouden godsdienst, zijn oude taal, het zoete en kernachtige Vlaams van Maerlant, dat er uit den volksmond nog klonk. »¹.

Ten grondslag aan Gezelles partikularisme lag in de eerste plaats zijn streven om Vlaanderen te zien herrijzen, niet alleen als Vlaamse doch vooral als katolieke macht.

Gezelle voelde zich in de eerste plaats priester en hieraan is gans zijn taalkundig streven steeds ondergeschikt gebleven. Vlaams en katoliek waren voor hem twee onafscheidbare begrippen. Dat blijkt ten duidelijkste uit een ganse reeks uitlatingen, gaande van de jaren 1858 (Gezelle was dan 28 jaar oud) tot 1897 (hij stierf in 1899):

1858: « Zoo behooren wij dan ook sterker hand te slaan en gesloten te houden aan al wat er nog vlaamsch is: aan vlaamsche taal, aan vlaamsche zeden, aan vlaamschen, dat is katholijken Godsdienst en Christene Godvruchtigheid »²;

(1) A. VERMEYLEN, *De Vlaamse Letteren van Gezelle tot heden*, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 4, 1949, blz. 6.

(2) *Dichtoefeningen, Tot de studenten, Jubileumuitgave van G. Gezelle's volledige werken*, Brussel-Amsterdam, Standaardboekhandel, 1930 v.v., blz. 5.

1864: « in uw *christendom* zit uw *vlamingschap*, met de tale en al, doorkneed en doorworteld »³;

1874: « Geheel de Westvlaamsche beweginge is in den grond en van den eersten af een christelijke, ja, ultra-montaansche geweest »⁴.

1884: « Dat is mij een rechte en diepgevoelde blijdschap dat gij mij belijft te schrijven dat ik u helpe in 't beminnen en verdedigen van Gods waarheid. Gij verstaat het alzoo dan!... zoo is het in der daad! 't Is wel Gods werk en waarheid dat ik vooren sta, in een van zijne openbaringen, te weten de eigen menschelijke taal »⁵;

ca. 1890: « Die *Rubio* doet tegenover 't geijkt castiliaansch of spaansch 't geen wij doen tegenover 't zoogezeid nederlandsch en dat met dezelfde echt katholyke bedoelingen »⁶;

1897: « Eene zake waar veel beteeknisse in zit is deze, dat al de geuzen Hollandsch gezind en *tegen* de Volkstale zijn; reden te meer, dunkt mij, om ons beste te doen ... Maar van 't hoogste belang is het, dat wij ons eigenlijk einddoel en priesterlijke inzichten voor den grooten hoop verborgen houden »⁷.

Aldus zag Gezelle in het Hollands een gevaar, én voor het Vlaams-zijn én voor het katholiciteit van het Vlaamse volk.

Het Hollands, evenals het Engels en het Duits, beschouwde hij als specifiek protestantse talen: « Ik ondervinde dat Hoogduitsch, Nederlandsch, ja Engelsch, alle drie protestantsche talen zijn »⁸. Hij meende dat het katolieke geloof in Vlaanderen, door « de overstromende en overweldigende macht van het hollandsche

(3) 't Jaer 30, 25 december 1864, blz. 4. Overgedrukt in: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, Antwerpen, Standaardboekhandel, z.d. (1950), blz. 153.

(4) G. GEZELLE in een brief van omstreeks juni 1874 aan A. DUCLOS. Zie Fr. BAUR, *Brieven van, aan en over Gezelle*, II, Brussel, Standaardboekhandel, 1939, blz. 152, nr 131 b (Jubileumuitgave, dl. 18).

A. DUCLOS spreekt zich nog duidelijker uit: « Goed doen dus door den druk, ons vlaamschlezende volk stichten, onderwijzen en verchristelijken, ziet daar ons eerste en besonderste oogwit. *Rond den Heerd* heeft nogthans altijd een bijkomende doel gehad: het tegenwerken van het Hollandsch op taal- en letterkundig gebied, of het in eere brengen van onze eigene, ongeborgde, en ongewrongene sprake van Vlaanderen, die sedert 1200 tot 1815 goed geheeten, gesproken en geschreven wierd »: *Rond den Heerd*, XIII (1878), blz. 1.

(5) G. GEZELLE aan A. CUPPENS, wsch. mei 1884. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 187, nr 154 b.

(6) G. GEZELLE aan Alf. JANSSENS. Zonder datum, wsch. einde 1880 - begin 1890. Zie Caes. GEZELLE, *Keurgedichten van G. Gezelle*, II, Amsterdam, L. J. Veen, z.d., blz. 260. Niet in *Brieven...*, I en II.

(7) G. GEZELLE aan E. DE LEPELEER, 1897. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 206, nr 171 b.

(8) G. GEZELLE aan A. DUCLOS, augustus-september 1874. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 173, nr 142 a.

dialect »⁹ bedreigd was. Dat is de hoofdreden waarom hij zulk een grondige afkeer had van het « half Joodsch, half heidensch Hoog Hollandsch »¹⁰, waarom hij die taal « haatte »¹¹. Hij was ervoor bevreesd dat door het overnemen van het Hollands, het protestantisme Vlaanderen zou binnendringen en veroveren : « Het Hoogduitsch van Luthers *bibelvertalinge* en het Nederlandsch van den *Staatbibel* hebben eene en dezelfde strekking van gelijkmaking en effenlegging van den weg, om er de protestantsche gedachten over heen te voeren »¹².

In de volkstaal zoals die nog voortleefde in West-Vlaanderen, zag Gezelle het aangewezen verdedigings- en vervangingsmiddel : een « schutshage »¹³ naar buiten en tevens een waarborg naar binnen : « Ik heb namelijk de overstromende en overweldigende macht van het hollandsche dialect tegengewrocht met ons dialect, het westvlaamsche, of het vlaamsche, zoo gij wilt, mond en sprake, te verleenen en, door den druk, de nederduitsche wereld kenbaar te maken »¹⁴.

Naar zijn mening sprak men immers in West-Vlaanderen nog steeds het oude en zuivere Diets, dat niet besmet was geworden door de Hollandse bijbeltaal en de hervorming. Het Westvlaams is « de ware nederduitsche taal, de katholieke taal van de katholieke Vlamingen »¹⁵. « 't Dunkt mij... dat er kunnen nog grootere dan taelkundige reden zijn waerom wij zouden dienen aen *onze* tael te houden, voorzooveel ze echt en oorspronkelijk is, te weten ons bestaan als Christen eigen volk, met *eigen* gedacht, gevoel, overleveringen, gebruiken, enzoov. »¹⁵; « Ik ben geheel zeker dat de tijd allengskens gekomen is dat wijlieden, al te maal katholieke nederlanders, behooren op malkaar te steunen, liever als voortdurend naar het half joodsch, half heidensch Hoog-Holland te gaan om steun en goedkeuring ! *Af* moeten wij daarvan en ver-

(9) Brief uit het jaar 1874 aan het Ste.-Lutgardisgilde. *Gilde van Sinte Luitgaarde, Handelingen van de eerste vergadering der werkende leden, gehouden te Brugge, den 18 Oegst 1874*, Brugge, A. Dezuttere, 1875, blz. 86.

(10) G. GEZELLE aan Alf. JANSSENS, circa 1880. Zie Caes. GEZELLE, *G. Gezelle*, Amsterdam, L. J. Veen, 1929, blz. 200. Niet in *Brieven...*, I en II.

(11) « Ik heb die tale leeren haten te Mr. Brans' » : G. GEZELLE in een brief aan A. DUCLOS van augustus-september 1874. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 173, nr 142 a. Ook om nog andere redenen wou Gezelle van het Hollands niet weten : hij hield het voor een gebrekkige en arme taal : « een heel deerlijk dingen van een tale » (*Loquela*, A, II (1882), blz. 52).

(12) Zie voetnota nr 8.

(13) Zie voetnota nr 16.

(14) *Gilde van Sinte Luitgaarde. Handelingen van de eerste vergadering...*, blz. 86.

(15) G. GEZELLE aan J. A. ALBERDINGK-THIJM, 1862. Overgedrukt in *Dietsche Warande en Belfort*, 1905, 1e. halfj., blz. 173. Niet in *Brieven...*, I en II.

der af naar mijnen dunk, als van den franschen vijand. Dat zei mij zelfs onlangs nog mijn goede vriend Johan Winkler, die, van geboorte een protestant, zijn protestantendom verzaakt heeft en niet wetende waar naar toe, bekent dat hij weer opwaards *moet*, door 't verzaakte protestantendom heen, en terug naar den ouden godsdienst van vóór 1500, naar *ons* gevolgentlijk. Misschien zult gij al het nieuw brusselsch weekblad *Flandria* gezien hebben, dat voor doel heeft de vlamingen te verlichten, eerbiedigende nochtans, zegt het, den *godsdienstwaan* en de *godsvruchtige dwalingen* die de priesters in 't volk trachten te onderhouden, eerbiedigende zelfs de *dichterlijke pracht* van Kerkelijke plechtigheden enz... Waar wilt dat naartoe? Naar de verhollandsching van 't volk, voor 't volk, voor wat taal aangaat, en bijgevolg, godsdienst en zeden. Wat middel daartegen? *Eén alléén*, dat wij die *van 't volk*, die *met 't volk*, die *het volk* zijn, ons te werke stellen, om die vreemdelingen het volk *ondoordringbaar* te maken met volkstale te *plegen*, te *vereeren*, bekend te maken. Door die schutshage en zullen zij niet breken, ze'n kunnen niet, en 't is 't eenigste dat ze niet en kunnen; 't is ons eenigste redmiddel.»¹⁶

Van de toenmalige in Zuid-Nederland gebruikelijke, min of meer algemene taal, of zoals Gezelle ze heette «het Nederduitsch officieel schier-hollandsch»¹⁷, wou hij niet weten. Dit officiële Zuidnederlands leunde niet alleen rechtstreeks aan bij het Hollands¹⁸, doch het was tevens een dode en geijkte papieren taal, die noch door het volk, noch door de meer intellektuele kringen gesproken werd: «Wat zegt hy?» zeggen de Vlamingen, «wat nieuwe tale is dat? Van 't Hollandsch verstonden wy nog iets, maar dat!»¹⁹.

Als rasecht woordkunstenaar en dichter bij Gods genade, had hij een springlevende taal nodig die lenig en genuanceerd was,

(16) Caes. GEZELLE, *G. Gezelle*, blz. 200-201. De datum van deze brief wordt er niet opgegeven, doch de naam J. Winkler wijst erop, dat dit schrijven uit de jaren 1880 moet dagtekenen.

(17) *Gazette van Kortrijk*, augustus 1881 of *Rond den Heerd*, XVI (1881), blz. 320.

(18) «het nieuw schoolvlaamsch... dat, voor den meestendeel, bastaard-Hollandsch is» zegt GEZELLE: zie *Gilde van Sinte Luitgaarde, Handelingen van de eerste vergadering...*, blz. 86.

In zijn strijd tegen de verhollandsing van het Vlaams, stond Gezelle niet alleen. «Protesten tegen eene al te ver gaande hollandisatie van het algemeen Nederlandsch lieten zoo goed Brabanders als Sleeckx en David alsook Westvlaamsche particulieren als De Bo en Duclos hooren»: J. MANSION, *Eenige kenmerken der Nederlandsche taal, Dietsche Warande en Belfort*, 1925, blz. 42.

(19) 't Jaer 30, 20 november 1864, blz. 1. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 105.

een taal die iedere gedachte en elk gevoel juist en nauwkeurig kon weergeven.

Biezonder leerrijk is wat Gust. SEGERS in dit verband schrijft: « Ik herinner mij nog eene belangrijke samenspraak, voor enkele weken, aan tafel gehouden. ... Ik drukte mijne meening uit, dat indien zegswijzen, uit den mond des volks opgevangen als fouten werden aanzien, de schilderende letterkunde hier te lande onmogelijk was. De uitdrukkingen, welke men ons voorstelt, in de plaats der gewraakte, bevredigen onzen kunstzin niet. Daar zijn van die spreekwijzen, toespelingen, die wij niet kunnen missen. Zelfs de geheele taal, gelijk men die ons voorschrijft, past niet voor den grond, en is onwaar, aldus onaesthetisch in den mond onzer helden.

Gezelle bemerkte, dat dit de reden was, waarom hij een West-Vlaamsch particularist was gebleven. Bij hem was de vorm zoo innig met de gedachte verbonden, dat hij er niet toe besloot kon daar eenige stoornis tusschen te brengen. Hij verklaarde gulweg, dat, hadde hij in de algemeene Nederlandsche taal geschreven, zijn werk de rechtstreeksche, onmiddellijke uiting van zijnen geest, de onvervalschte spiegel van zijn geheel innerlijk leven niet zou zijn geweest, dien hij steeds met zorg had vermeden.

De dichter beweerde, dat elke letterkundige kunstenaar, indien hij rechtzinnig is, aldus moet spreken. Wetenschappelijke werken kunnen in eene algemeene, op vaste regels gegronde taal geschreven worden, en de geleerde stelde er dan ook zijne verslagen en verhandelingen in op. Ook heeft de dialektvorm alleen kleur genoeg, om onze plastische eischen te bevredigen. Daarom vindt de gewestspraak alleen echo in het hart des volks; zonder haar kan de poëzie er geen weerklank in vinden. Zoo sprak Gezelle. »²⁰

Overigens kon Gezelle geen vrede nemen met de opgedrongen eenheid van een naar zijn mening, kunstmatige taal, die niet de ganse taalschat van het gehele Nederlandse taalgebied omvatte. Hij beschouwde dit Zuidnederlands als een « officieel gerâbraaksel »²¹, een « soorte *proces-verbal* geknoei daar ze altemets nederduitsch tegen zeggen »²², terwijl hij « het vlaamsch dat (we) dagelyks spreken, wel gespeld en een weinig opgepoetst » voor « het schoonste en het beste vlaamsch van de wereld » hield²³. Volgens hem mocht niemand, door wetten en voorschriften, bepalen

(20) G. SEGERS, *G. Gezelle*, in verzamelwerk: *G. Gezelle. Zijn leven en zijne werken*, Leuven, Keurboekerij; Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 2, z.d. (1911), blz. 112-113.

(21) *Rond den Heerd*, V (1870), blz. 84.

(22) *Rond den Heerd*, V (1870), blz. 208.

(23) 't Jaer 30, 13 november 1864. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 92.

wat in een taal mag opgenomen worden en was het niet te rechtvaardigen dat een ganse reeks woorden en zegswijzen die van in de vroegste tijden gebruikt werden en nog dagelijks gehoord worden, uit de taal zouden moeten geweerd worden, alleen omdat ze in dit of dat woordenboek niet te vinden zijn: «zoo worden onze jongens geleerd dat hun eigen Vlaamsch geen Vlaamsch is ... en 't en zou geen Vlaamsch mogen zijn, enkel omdat het in zulk of zulken woordenboek niet meer staat!»²⁴.

Voor Gezelle was de taal een levend iets, dat vrij en natuurlijk wast en groeit uit de «echte bronnen en de spruitfonteyne»²⁵, uit de «bronader»²⁶ die het volk is. Volgens zijn opvatting ontwikkelde een taal zich organisch uit eigen kracht en geen wet of voorschrift mag haar groei belemmeren of geweld aandoen. Dit blijkt duidelijk uit een ganse reeks uitlatingen:

1865: «Als of 't het volk niet en ware dat de tale maakt, spreekt en bewaart, en als of er hier, zoo als in Vrankryk, eene kamer van 40 academie-mannen bestonde, die zeggen moeten en beslissen welk vlaamsch gesproken woord voor vlaamsch mag doorgaan en welk niet.»²⁷.

1865: «Als Maerlant schreef, wie wist er dan van woordenboeken en spelregels en ministerie-schoolmeesterdecreten? en hy schreef toch, en hy maakte de tale, onze tale, onsterfelyk»²⁸;

1865: «De tale en vangt men niet, de tale vliet, lijk de ziele, in een levend lichaam, ontfefbaar»²⁹;

1874: «ik ben tegen de eenheid en de zoo gezeide symmetrie en de droomgezichten van al die effenaars en baanbrekers van den sabeldwang»³⁰;

1875: «Hoe min boeien hoe beter, en oorlog aan allen schooldwang»³¹;

1875: «een tale maakt men niet, een tale wordt»³²;

(24) *Dichtoefeningen. Verantwoordinge*, Jubileumuitgave, blz. 188.

(25) 't Jaer 30, 25 december 1864. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 146.

(26) G. GEZELLE aan A. CUPPENS, 11 december 1883. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 182, nr 150 b.

(27) 't Jaer 30, 7 oktober 1865, blz. 1. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 411.

(28) 't Jaer 30, 7 oktober 1865, blz. 2. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 412.

(29) *Rond den Heerd*, I (1865), blz. 7.

(30) G. GEZELLE aan A. DUCLOS, ca. juni 1874. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 157, nr 132 b.

(31) G. GEZELLE aan A. DUCLOS, half 1875. Zie Caes. GEZELLE, *G. Gezelle*, blz. 176. Niet in *Brieven...*, I en II.

(32) *Gilde van Sintie Luiggaarde. Handelingen van de eerste vergadering...*, 1874, blz. 86.

1875: « 't vrijste dat ooit, — de tale — aan den mensch wierd gegeven »³³;

1882: « De gesprokene tale alleene is de tale, zij is de bronne etc. etc. van al het andere »³⁴;

1886: « 't en is maar hier, dat ze dom genoeg zijn om hun in 't hoofd te laten schoolmeesteren dat de tale uit de boeken komt, in stee van de boeken uit de tale »³⁵.

Voor Gezelle mocht de « algemeene Nederduitsche taal »³⁶ niet onderworpen zijn aan het overwicht van één enkele gewest-taal. Hij was integendeel voorstander van een *losse eenheidstaal*, die gevormd moest zijn uit alle dialekten: « de Tael (is) geen *unison* gezang, maer eene *Harmonie*, eene *Symphonie der dialekten* »³⁷. Niet het Hollands, maar het Vlaams moest de grondslag en de kern ervan uitmaken. Gezelle kon maar niet vergeten dat in de middeleeuwen, West-Vlaanderen « met Brugge en Maerlant als het scheppend Athene »³⁸, het stamland en het centrum was geweest van de vroegste Dietse beschaving, en dat, indien het natuurlijke groeiproces van het Vlaams niet gedwarsboemd was geworden door toevallige politieke omstandigheden en historische gebeurtenissen, niet het Hollands maar het Vlaams, thans nog de algemene taal zou zijn.

Naar Gezelles mening leefde in het Westvlaams nog dezelfde taal voort die in de 13e. eeuw het uitdrukkingmiddel van alle Nederlandse gewesten was geweest en aldus identificeerde hij Oud- en Nieuwwestvlaams :

1858: « Bij het werken daaraan (d.i. aan *Dichtoefeningen*) heb ik liefst naar oude vlaamsche schrijvers opgezien, en zoo veel mogelijk die tale gebruikt die bij Maerlant en andere te boeke staat en die, God lof, alhier nog levende gehoord en gesproken wordt »³⁹;

1858: « In der daad, wij, die hier naast aan de zee liggen, hebben onze oude tale bewaard »⁴⁰;

(33) Wschl. 1878. *Gedichten, Gezangen en Gebeden, Kleingedichtjes*, Jubileumuitgave, blz. 181.

(34) G. GEZELLE aan H. DEPOORTERE, 9 februari 1882. Zie Caes. GEZELLE, *G. Gezelle*, blz. 189. Niet in *Brieven...*, I en II.

(35) G. GEZELLE aan E. VAN OYE, 1886. Zie Fr. BAUR - R. VERDEYEN, *Brieven van, aan en over G. Gezelle*, I, Brussel, Standaardboekhandel, 1937, blz. 205, nr 111 b (Jubileumuitgave, dl. 17).

(36) *Biekerf*, III, (1891), blz. 55.

(37) G. GEZELLE aan J. A. ALBERDINGK-THIJM, 4 juli 1862. Zie *Dietsche Warrande en Belfort*. 1905, 1e halfj., blz. 172. Niet in *Brieven...*, I en II.

(38) *Rond den Heerd*, 1881-82, blz. 385.

(39) *Dichtoefeningen, Prospectus*, Jubileumuitgave, blz. 1.

(40) *Dichtoefeningen, Verantwoordinge*, Jubileumuitgave, blz. 188.

1858: « Van Maerlant is voor ons geen oud boek, noch *Kiliaens Etymologicon* ook niet; vele woorden die daar als *Vetus flandricum* d.i. oud vl. geboekt staan, hooren wij dagelijks »⁴⁰;

1858: « in Vlanderen, en wel meest in Westvlanderen, (is) de taal dier oude gewrochten met de *zuivere* volkstaal eene en de zelve »⁴⁰;

1864: « Over duist jaren spraken ze hier, in uw land, net gelyk gy vandage spreekt »⁴¹;

1865: « hier, waer de tale, gelyk vele andere goede en schoone zaken, best bewaard is gebleven »⁴²;

1874: « ik kenne er van te midden de jaren 1200 en ik kander u aanwijzen tot in 1814 toe, die geen andere tale en spraken of en schreeven als Westvlaamsch; ja, ik zou moeielijk kunnen toestaan dat men in deze oude streken, voor dit laatstgenoemde jaar, ooit anders geschreven hebbe als Westvlaamsch »⁴³;

1882: « In Westvl. spreekt en *schrijft* men zelfs nog, de oude *Vlaamsche tale*, zoo die eertijds overal geschreven wierd. Zij was eens de heerschende algemeene tale, zoo wel tot Amsterdam als te Leuven en te Brugge »⁴⁴.

Gezelle wou het Westvlaams als algemene taal niet opdringen aan de andere gewesten. Hij wilde het alleen « als meegerechtigd om deel te maken van de tale des *grooten Dietschsprekenden Vaderlands* »⁴⁵. Een ganse reeks uitlatingen bewijzen dat ten overvloede:

1858: « Dit oud, gezond en onverbasterd vlaemsch is het eigendom van Holland, Brabant, Antwerpen, Limburg en Vlaenderen, zoo nochtans dat elke dier streken iets eigenaerdigs heeft dat heur niet en moet noch en mag ontnomen worden »⁴⁶;

1862: « ik durf mij laten voorstaen dat een Westvlaming die er prijs aan hecht als Westvl. eenigszins uit zijne schriften herkend te worden, daerom zijne dietschheid niet moet ontzegd worden »⁴⁷;

1862: « wy, kinderen van Maerlant, wy die hier aen *de Vlaamsche*

(41) 't Jaer 30, 20 november 1864, blz. 1. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 106.

(42) 't Jaer 30, 18 maart 1865. Overgedrukt: Fr. BAUR, *G. Gezelle's proza en varia*, blz. 241.

(43) G. GEZELLE aan het Ste-Lutgardisgilde, 20 augustus 1874. Zie *Gilde van Sinie Luitgaarde. Handelingen van de eerste vergadering...*, blz. 86.

(44) G. GEZELLE aan H. DEPOORTERE, 9 februari 1882. Overgedrukt: Caes. GEZELLE, *G. Gezelle*, blz. 189. Niet in *Brieven...*, I en II.

(45) *Dichtoefeningen, Tot de studenten*, Jubileumuitgave, blz. 3.

(46) *Ontwerp van taalkundige les*, 1858. Zie *Van den Kleenen Hertog*, Jubileumuitgave, blz. 152.

(47) G. GEZELLE aan J. A. ALBERDINGK-THIJM, juli 1862: *Dietsche Warande en Belfori*, 1905, 1e halfj., blz. 173. Niet in *Brieven...*, I en II.

Zee liggen en schouwen over den Oceaen, wy die de slinkere hand, de hand des herten, geven aan Vlaanderen in Frankryk, de regtere hand, de sterke, aan Vlaanderen in Holland, en, den blik naar 't Noorden gerigt, naar Engeland, Denemark, Noorwegen »⁴⁸; 1874: « Ik en kan niet wel wijs worden hoe Nolet ons de pretentie toe durft schrijven van ons Vlaamsch op te dwingen aan anderen; ik ten minsten heb altijd willen voor een klein getal schrijven en ben inderdaad in den alderwaarsten zin van 't woord een particularist »⁴⁹;

1874: « Wij en vragen niet, dat zij onze tale of bijzonderheid van tale als algemeen aanveerden, verre van daar, dat ware tevens particularist en generalist willen zijn, volgens twee stekende beschuldigingen van Nolet »⁵⁰;

1874: « Ondertusschen staat het iedereen vrij daarin anders van gedacht te zijn; elk en voege maar zijnen string, waar het hem best past »⁵¹.

1882: « 'k en dringe mijnen liever niemand op, elk zijn meuge »⁵²;

1882: « De Westvlaamsche schrijvers en vallen nooit uit tegen de ware Hollandsche, noch tegen de Brabantsche of Oostvlaamsche of Limburgsche, omdat zij allen achten die hunne tale kennen; verre van ze te bespotten, zij gaan ze te rade om hunne eigene tale te verbeteren of klaarder te verstaan en uit te leggen! Alzoo handelen, van hunnentwege, de geleerde Hollandsche of andre Vlaamsche schrijvers, allen die weten wat de tale is. Noch de eene noch de andere 'n zijn beschaamd of spijtig eenen tros of eene bezie af te schooien »⁵³;

1883: « Niets en zou mij aangenamer zijn als met mijne twee handen deel te maken van eene groote ronde Vlamingen, Limbur-

(48) G. GEZELLE aan F. DE CORT. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 116, nr 93 a.

(49) G. GEZELLE aan L. DE BO, juli 1874. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 169, nr 139 a.

Nolet, d.i. Nolet de Brauwere van Steenland. Op 4 februari 1874 hield hij voor de Koninklijke Academie te Brussel een rede: « Notice sur le particularisme linguistique de la Flandre occidentale », *Bulletin de l'Académie royale*, t. XXXVII, blz. 206-235. Voor zover we konden nagaan is het feitelijk Nolet die voor het eerst de naam Westvlaams taalpartikularisme gebruikte ter aanduiding van de Westvlaamse taalbeweging, nl. in bovenvermelde rede van 4 februari 1874.

(50) G. GEZELLE aan A. DUCLOS, augustus-september 1874. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 172, nr. 142 a.

(51) G. GEZELLE aan het Ste.-Lutgardisgilde, 1874. Zie *Gilde van Sinte Luitgaarde. Handelingen van eerste vergadering...*, blz. 89.

(52) G. GEZELLE aan H. DEPOORTERE, februari 1882. Overgedrukt: Caes. GEZELLE, G. Gezelle, blz. 189. Niet in *Brieven...*, I en II.

(53) *Gazette van Kortrijk*, 25 februari 1882. Overgedrukt in *Rond den Heerd*, XVII (1882), blz. 117.

gers, Brabanders, Friezen, die heel 't land daar men Dietsch spreekt zou omsnoeren »⁵⁴.

Ten andere, wat Gezelle deed voor het Westvlaams, daarvoor moedigde hij de anderen aan hetzelfde te doen voor hun gewest-taal, en aldus begunstigde hij zoveel mogelijk de studie en de beoefening van de dialekten in de overige gewesten, als b.v. in Friesland⁵⁵ en Limburg⁵⁶. Op deze manier wilde hij de overheersing van het Hollands « dialect » breken en medewerken aan « de wording eener toekomstige algemeene nederlandsche of nederduitsche taal »⁵⁷.

In plaats van een verenging tot het eigen Westvlaams dialect, betekende Gezelles z.g. taalpartikularisme aldus in werkelijkheid een verrijking en verruiming, vermits hij « de gemeenschappelijke tale »⁵⁸ niet alleen verrijkte met talrijke oude « boekwoorden », doch tevens tal van woorden en woordvormen overnam of wenste te zien overnemen uit de gesproken volkstaal van alle Dietse gewesten.

(54) G. GEZELLE aan het Limburgse gild, wsch. november 1883. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 179, nr. 148 b.

(55) Zie b.v.: J. WINKLER, *G. Gezelle en de Friezen*, Gent, A. Siffer, 1900 (overdruk uit *Dietsche Wavande en Belfort*, februari 1900, blz. 123-125) of: G. Gezelle, *Zijn leven en zijne werken*, 2, z.d. (1911), blz. 61-74; Caes. GEZELLE, *Guido Gezelle en Johan Winkler*, Biekorf, 1929, blz. 2-7; J. WINKLER Jr., *Guido Gezelle en Johan Winkler Sr.*, De Socialistische Gids, mei 1930, blz. 311-319.

(56) Zo werd het Limburgs tijdschrift 't *Daghet in den Oosten* met raad en daad van GEZELLE gesticht. Zie in dit verband: Fr. BAUR, *Brieven...*, II, nr. 147 b, 148 b, 150 b, 151 b, 152 b, 153 a, 154 b, 155 a, 156 b, 157 b, 158 a, 159 b, 160 b, 161 a, 161 b, 162 b, 164 a, 165 a, 166 a, 173 b. Zie tevens: A. CUPPENS, *G. Gezelle en de jonge Limburgers*, in verzamelwerk: *G. Gezelle. Zijn leven en zijne werken*, blz. 97 v.v.; J. DROOGMANS, *G. Gezelle en de Limburgers*, Miscellanea J. Gessler, I, blz. 421 v.v.

(57) *Gilde van Sinte Luitgaarde. Handelingen van de eerste vergadering...* 1874, blz. 86.

(58) G. GEZELLE aan het Limburgse gild, november 1886. Zie Fr. BAUR, *Brieven...*, II, blz. 203, nr. 166 a.